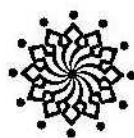

مدخل و منبع پریشکی در اسلام و ایران

به اهتمام
مجتبی‌الدین محقق

بازنویس

یوسف یکتا

انجمن آثار و معارف اسلامی

تحریر ۱۳۹۳

انتشارات انجمن آثار و مفاخر فرهنگی

دوره جدید

۳

زیر نظر و اشراف

مهدی محقق

مؤلف	محقق، مهدی، ۱۳۰۸ -
عنوان و نا بدیدآور	مداخله در کنگره پزشکی در اسلام و ایران / به اهتمام مهدی محقق؛ ناشر: یوسف بیگ باباپور.
مشخصات نشر	تهران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	۷۰ ص.
فروست	سلسله انتشارات انجمن آثار و مفاخر فرهنگی؛ شماره ۵۸۸.
شابک	۹۶۴-۵۲۸-۲۳۶-۱ / ۲۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه.
موضوع	نمایه های استنادی
موضوع	پزشکی ایرانی -- فهرست ها
موضوع	پزشکی اسلامی -- فهرست ها
شناسه افزوده	انجمن آثار و مفاخر فرهنگی.
شناسه افزوده	بیگ باباپور، یوسف، ۱۳۵۷ -
رده بندی کنگره	۱۳۹۳ م ۴ پ / ۶۹۷ Z
رده بندی دیویی	۰۲۵/۴۶۶۱
شماره کتابشناسی ملی	۳۴۶۷۸۳۴

سلسلة انتشارات انجمن آثار و مفاخر فرهنگی

شماره ۵۸۸

مداخل و منابع پزشکی در اسلام و ایران

- به اهتمام: دکتر مهدی محقق • بازبینی: دکتر یوسف بیگ باباپور • ناظر فنی چاپ: کیانوش بیرون‌وند
- طراحی، چاپ و صحافی: فرشیده • نوبت چاپ: اول ۱۳۹۳ انجمن آثار و مفاخر فرهنگی
- شمارگان ۱۰۰۰ نسخه • همه حقوق محفوظ است

ISBN: 978-964-528-236-1 شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۲۸-۲۳۶-۱

انجمن آثار و مفاخر فرهنگی

دفتر مرکزی: تهران - خیابان ولی عصر - پل امیربهادر - خیابان - سردر - شماره ۷۱

تلفن: ۵۵۳۷۴۵۳۱-۳. دورنگار: ۵۳۰-۵۵۳۷۴۵۳۱

دفتر فروش: خیابان انقلاب بین خیابان ابوریحان و خیابان دانشگاه - ساختمان - شماره ۱۳۰۴

طبقه چهارم - شماره ۱۴. تلفن: ۶۶۴۰۹۱۰۱

info@anjom.ir

www.anjom.ir

قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان

پیشگفتار

به نام خداوند جان و خرد

زیان است این جهان و آن جهانی
و دین دانستنش جان را سپاه است

پزشکی را و دین را اگر ندانی
پزشکی و دینش تن را پناه است

(دانشنامه حکیم میسری)

پزشکی در دوره تمدن اسلامی از اهمیت و غنای خاصی برخوردار بوده است. نخست آنکه از پزشکی‌های مسلمانان از جمله پزشکی یونان و ایران و هند برخوردار بوده و دیگر آنکه موضوع آن جمیع اعضای آدمی از فراتر نرفته بوده است. سوم آنکه توجه به نگاهداشت تندرستی و درمان بیماری در دوره‌های مختلف مورد عنایت پزشکان بوده است. از پزشکی زنان باردار گرفته تا پزشکی نوزادان و کودکان تا برسد به پزشکی سالخوردگان و بالاخره پزشکی در جاهای مختلف که بر پایه دگرگونی‌های آب و هوا متفاوت بوده است.

بخش داروشناسی از پزشکی نیز مورد عنایت مسلمانان بوده و جوامع مختلف در ادویه مفردة و مرکبة تألیف گردیده و کتاب‌های پزشکی هم، چه به صورت تفسیر و تالیف و چه به صورت کمال الصنعة الطیبة علی بن عباس مجوسی اهوازی و قانون ابن سینا در عربی و هکذا المتعلمین اخوانی بخاری و ذخیره خوارزمشاهی سیداسماعیل جرجانی در فارسی و کتاب‌های مفردة که دوه بیمارهای خاص بوده در اختیار مسلمانان قرار داشته است.

راقم این سطور در طی سال‌های ۱۳۴۰ تا ۱۳۴۲ که در دانشکده مطالعات اسلامی و افریقائی دانشگاه لندن تدریس می‌کرد با مؤسسه‌ای به نام ولکام Welcome آشنا شد. در آن کتاب‌های تاریخ پزشکی در جهان از جمله متون و تحقیقات در تاریخ پزشکی در اسلام و ایران به فراوانی و به دست با اطلاعاتی که در این کتابخانه به دست آوردم، پس از مراجعت، پیشنهاد مرحوم علی اصغر حکمت، رئیس کمیسیون ملی یونسکو در ایران را مبنی بر آماده‌سازی کتاب السیرة الفلسفیه رازی را به مناسبت هزار و صدمین سال تولد آن پزشک نامدار پذیرفتم که در سال ۱۳۴۳ با مقدمه‌ای در شرح احوال و آثار و افکار پزشک فیلسوف چاپ و منتشر گشت. از آن زمان به بعد، علاقه من به تاریخ پزشکی در اسلام و ایران افزون گشت تا آنکه در سال‌های ۱۳۴۴ تا ۱۳۴۷ در مؤسسه مطالعات اسلامی دانشگاه مک‌گیل واقع در مونترال کانادا به تدریس فلسفه و کلام و منطق پرداختم. خوشبختانه در دانشکده پزشکی آن دانشگاه، کتابخانه‌ای به نام مؤسس آن، اسلر Osler، در تاریخ پزشکی وجود داشت که بسیاری از کتاب‌های پزشکان اسلامی، چه چاپی و چه خطی در آن جا در دسترس بود. این دو محیط به وجود آمده، مرا از ادبیات فارسی و عربی و فلسفه و کلام و منطق به

فضای دیگری سوق داد که نتیجه آن، فعالیت‌های مختلف و پرباری بود که من در زمینه تاریخ پزشکی در اسلام و ایران در چهار دهه گذشته انجام داده‌ام که تفصیل آن، طی گفتارهای مختلف ضبط شده است.

در سال ۱۳۶۹، دانشگاه بین‌المللی مالزی از این جانب دعوت کرد تا در جلسه‌های برنامه‌ریزی آموزشی و پژوهشی برای نهادهای تازه تأسیس به نام مؤسسه بین‌المللی اندیشه و تمدن اسلامی شرکت کنم. من بر پایه سوابق خود در زمینه پزشکی اسلامی - ایرانی درسی را تحت عنوان «تاریخ و فلسفه و روش‌شناسی پزشکی و علوم وابسته به آن» پیشنهاد کردم که در برنامه گنجانیده شود و خود در سال‌های ۱۳۷۱ و ۱۳۷۲ عهده‌دار تدریس آن گردیدم و تصحیح کتاب الشکوک علی جالینوس رازی و ترجمه فارسی بخش جراحی کتاب التصریف زهرای را جزو برنامه‌های پژوهشی خود در آن مؤسسه قرار دادم که اولی در سال ۱۳۷۲ و دومی در سال ۱۳۷۴ با هزینه آن مؤسسه در تهران چاپ شد. متعاقب این برنامه‌ها طرحی دراز مدت را برای تدوین دانشنامه تاریخ و اخلاق پزشکی در اسلام و ایران پیشنهاد کردم که مقدمات آن انجام شد و به جهت تغییر دولت فدری و بی‌گسستی‌هایی که در آن دانشگاه رخ داد، این طرح به مرحله عمل و اجرا نرسید.

نچه که به ایران مقدمات طرح انجام شد عبارت بود از:

۱. تدوین طرح دانشنامه تاریخ پزشکی در اسلام و ایران که این طرح در کنفرانس بین‌المللی تاریخ پزشکی اسلام و ایران در دانشگاه تهران در سال ۱۳۷۱ به صورت مقاله ارائه گردید و سپس در مجموعه متون و مقالات در تاریخ اخلاق پزشکی در اسلام و ایران در سال ۱۳۷۴ (پانزدهمین گفتار) به وسیله انتشارات سروش چاپ شد. ترجمه عربی این طرح در سال ۱۹۹۳ در مجموعه الانسان و مستقبل الحضارة در عمان - اردن و ترجمه انگلیسی آن در سال ۱۹۹۴ در مجله مطالعات تاریخ پزشکی و علوم، جلد ۸، شماره ۲ در دهلی نو به چاپ رسید.

۲. گردآوری چندین هزار مدخل که از کتاب‌های کمرش در طرح مقدماتی استخراج گردیده با ذکر منابعی که بر پایه آن‌ها می‌توان مقالات را تدوین کرد. این اصل‌ها بن‌مایه کتاب حاضر را تشکیل می‌دهد.

۳. تشکیل حدود ده‌هزار پرونده علمی که در آن تصویر صفحه‌ای که دربردارنده شرح و توضیح مداخل است، آورده شده و نویسندگان مقالات می‌توانند بدین مراجعه و اصل کتاب از روی همین تصاویر، مدخل مورد نظر را تحریر کنند.

اینک موجب مسرت است که بخش دوم از این کوشش‌ها در اختیار اهالی علم قرار می‌گیرد تا با استفاده از منابع آن مداخل و مواد موجود در بخش سوم، تحریر مقالات آموزد و به موازات آن صورت عربی و انگلیسی آن نیز مورد تدوین قرار گیرد.

در گردآوری این مجموعه از منابع موجود در بنیاد دائرةالمعارف اسلامی و انجمن آثار و مفاصل فرهنگی استفاده شده است. از پژوهشگران این دو نهاد که در بخش‌های فنی این طرح او را یاری داده‌اند به ویژه خانم اکرم رزمجو و نیز از آقای دکتر یوسف بیگ باباپور که در ضمن بازبینی، برخی از مداخل این مجموعه افزوده‌اند، تشکر و سپاسگزاری می‌نماید.

مهدی محقق

فروردین ماه ۱۳۹۳

دماوند، کوی درویش